

Джерела ілюстративного матеріалу

12. Suwyn B. *The Magic Egg and Other Tales from Ukraine*/ [retold by] Barbara J. Suwyn; edited and with an introduction by Natalie O. Kononenko. XXXV, 222 p. – (World folklore series). – Englewood: Libraries Unlimited, Inc., 1997. – 222 p.

Статья посвящена обоснованию целесообразности использования фольклора при обучении английскому языку в Украине. Перечисляются свойства фольклорных текстов, которые способствуют более интенсивному развитию культуры чтения с глубоким пониманием смысла, критического мышления, свободного говорения и творческого письма на изучаемом языке. Важным фактором внутренне мотивированной учебной деятельности учащихся может быть обучающая технология «реакция читателя на текст», изложению основных положений которой уделяется основное внимание во второй части статьи.

Ключевые слова: межкультурная компетенция, внутренняя мотивация, междисциплинарность, аутентичность, диалог культур (иностранной и родной).

The article aims at demonstrating the advantages of using folklore as a means of nurturing reading culture, critical thinking, fluent speaking and creative writing in the target language. The technique of criticism “Reader’s Response to the Text” may prove to be an important factor of producing internal motivation to study and use the target language as an instrument of real communication in the real world. The second part of the article is devoted to the exposition of Reader-Response Criticism, its philosophy, principles, learning activities and strategies.

Key Words: cross-cultural communication, inner motivation, interdisciplinary links, authenticity, intercultural dialogue (between the foreign and native cultures).

УДК: 028.5–053.6:82–93

Слижук О. А.

ОСОБЛИВОСТІ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ

У статті розглянуто основні особливості формування читацьких інтересів підлітків в умовах сучасного інформаційного простору та тенденцій розвитку літератури, призначеної для цієї вікової категорії. Спираючись на останні дослідження в галузях літературознавства й методики викладання літератури, авторка виокремлює основні напрямки заохочення учнів до читання художніх творів.

Ключові слова: читацькі інтереси, підліткова література, класична література, інформаційний простір.

Здавна складовою частиною становлення культурної й освіченої людини вважалась її потреба в читанні. Основними функціями читання є пізнавальна, естетична й виховна. Разом з тим, більшість письменників стверджують, що література не повинна зводитись лише до виховання, вона повинна навчати мислити. Особливо актуально це в сучасних умовах перенасичення інформацією, її загальнодоступності. Саме цей психологічний чинник і став основною причиною зниження інтересу до читання в сучасному суспільстві. Особливо помітною стала ця тенденція серед молодого покоління – тинейджерів (вік 11–18 років).

Науковці різних галузей зауважують цю тенденцію й намагаються знайти шляхи її подолання. Різні аспекти цієї проблеми розглядають літературознавці (У. Баран, С. Васюта, Л. Овдійчук, М. Ніколаєва), фахівці з методики літератури (О. Ісаєва, А. Ситченко, Г. Токмань, А. Фасоля), бібліотекарі (Т. Коваль, Н. Марченко, З. Савіна) та ін. Особливо **актуальним** є пошук шляхів активізації читацьких інтересів підлітків в сучасних умовах літературної освіти.

Мета статті полягає у спробі проаналізувати читацькі інтереси сучасних підлітків у функціональному, жанровому та методичному аспектах.

Читацький інтерес, з психологічної точки зору, визначається як форма вияву потреби людини пізнати нові явища навколишнього світу й відчутти від цього процесу емоційне й естетичне задоволення. Читацькі інтереси не виникають спонтанно й не зникають після їх задоволення, а виявляються у нових формах, які потребують розвитку. Якщо ці зацікавлення первісно й виникають спонтанно, то під зовнішнім впливом вони можуть поширюватись, розвиватись, набувати інших формальних показників.

На формування читацьких уподобань сучасних підлітків впливають соціальні чинники та вікові особливості. Серед соціальних чинників можемо назвати розвиток культури загалом та розширення можливостей отримання інформації через найновіші технічні засоби. Довгий час вважалось, що розвиток ІТ-технологій негативно впливає на обсяги й способи читання художніх творів, але останнім часом більшість учених не вважають це перепорою до розширення кола читання сучасних дітей та юнацтва, а навпаки, відзначають їх позитивний вплив, бо книги у такому випадку стають доступними ширшому загалу.

Зрозуміло, що інтенсивні й глибинні зміни, які відбуваються у суспільному житті впливають і на становлення особистостей молодого покоління. Але це не означає, що сучасні підлітки програють у своєму культурному розвитку, та закономірно, що їхні інтереси суттєво відрізняються від зацікавлень попередніх поколінь. Відмінності полягають також в можливостях спілкування, і в потребах, тобто у загальній спрямованості індивідів.

Суспільні процеси й умови впливають і на визначення вікових меж підліткового віку. Не дарма у деяких дослідженнях його визначають від 10 до 15 років, а в інших навіть до 20. Становлення підлітка, перехід його з дитинства до дорослості визначається і поведінковими, і психологічними аспектами. Закінчується підлітковий вік у кожної людини тоді, коли вона здатна сама приймати важливі життєві рішення й досягає незалежності у своїх діях, тобто досягає емоційної та соціальної стабільності й готова вести доросле самостійне життя.

На шляху до так званої «дорослості» підлітки проходять складний і тернистий шлях несподіваних злетів і падінь, борються й конфліктують із самими собою, зі світом дорослих, відстоюють власну позицію серед однолітків. Основний конфлікт насправді полягає у намаганні зберегти індивідуальність у складному процесі соціалізації. Усе це впливає й на формування сфери мотивів поведінки підлітків, зокрема й на формування культурних уподобань і читацьких інтересів.

Коло читання сучасних підлітків широке й різноманітне, тому важливо визначити роль кожного жанру для розвитку їх особистості.

Основний масив художніх творів, з якими знайомляться школярі, – це твори шкільної програми з української й зарубіжної літератури. Їх аналізує

присвячено нашій статті [6; 7]. Під час опитування старшокласників запорізьких шкіл, проведеного студентами філологічного факультету Запорізького національного університету під час педагогічної практики впродовж 2012–2015 років, виявилось що серед класичних творів шкільної програми їм найбільше подобається література, яка зображує психологію людських стосунків, у якій змальовано яскраві образи-персонажі: «Земля» Ольги Кобилянської, «Лісова пісня» Лесі Українки, «Місто» Валер'яна Підмогильного, «Україна в огні» Олександра Довженка, «Портрет Доріана Грея» Оскара Уайльда, «Старий і море» Ернеста Хемінгуея тощо. Це закономірно, бо підлітки в художніх творах шукають відповіді на суперечливі, психологічні моменти життя, хочуть зрозуміти мотиви поведінки улюблених персонажів, щоб наслідувати їх.

Інтерпретуючи твори класиків української і зарубіжної літератури, старшокласники намагаються пов'язати події, зображені в них, з реаліями сьогодення, помічають у них несподівані деталі.

Але, на жаль, не всі класичні твори зрозумілі для дітей підліткового віку. Найскладнішими для їхнього сприйняття є книги, в яких розповідається про віддалені за часом історичні події, суспільні реалії. Вони насичені архаїзмами, історизмами, діалектною лексикою, що утруднює їх сприйняття й спонукає підлітка знайти скорочений варіант книги в хрестоматії або, ще гірше, короткий переказ сюжетної лінії на одному із загальнопоширених сайтів. Ефект від такого прочитання зводиться до більш-менш успішного написання тесту за твором на уроці літератури, а повноцінне сприйняття книги у кращому випадку відбудеться вже у зрілому віці за умови збереження потреби у читанні класики.

До кола читання підлітків входить і сучасна література. Останнім часом з'явилась низка творів сучасних авторів, адресованих підлітковій аудиторії. Серед улюблених жанрів переважають повісті про школу («Не такий» Сергія Гридіна, «Новенька та інші історії» Оксани Сайко, «Абсолютно нецілована» норвезької письменниці Ніни Е. Грьонтведт, «Гармидер у школі» Джеремі Стронга та інші. У цих книгах розкриваються проблеми, які першочергово хвилюють підлітків: дорослішання, взаємини з однолітками й батьками, перше кохання, рання вагітність тощо. Такі книги задовольняють виховну функцію й приносять емоційне задоволення, викликають емпатію, через яку підлітки збагачують свою мотиваційну сферу.

Є серед читацьких уподобань сучасних підлітків і книги, які примушують співчувати, а інколи й плакати. Це «Ангел для сестри» Джоді Піколт, «Дівчинка на кулі» Ольги Слоновьовської, «Вітер з-під сонця» Оксани Луцєвської, «140 децибелів тиші» Андрія Бачинського, «Метелики в крижаних панцирах» Оксани Радущинської. Такі художні твори більше подобаються дівчаткам, які за своїми гендерними особливостями більш співчутливі, здатні до емпатії.

До кола «дівчого» читання входять і книги про кохання: зворушлива історія Ровелла Рейнбоу «Елеонор і Парк», розповідь про заборонене почуття Джеклін Вілсон «Дівчата закохані», про дивовижні пригоди закоханих у лікарні Оксани Луцєвської «Задзеркалля» тощо. У цих творах дівчатка знаходять моделі поведінки з хлопцями, шукають відповідей на питання, які допомагають обрати серед них найкращого, такого, що зрозуміє з півслова, захистить і допоможе в скрутну хвилину. Про це та ще про мрії й побоювання, дружбу і зраду, стосунки з батьками, про хобі й захоплення розповідає збірка оповідань з промовистою назвою «Чат для дівчат».

Складно заперечити, що великий відсоток книг для підліткового читання складає так звана «масова література». У сучасному суспільстві масова література виконує функції, які сприяють соціалізації підлітків, тобто допомагає перейти поріг дорослішання й подолати проблеми на цьому шляху. Софія Філоненко зазначає: «Популярне письменство осмислюється не лише як сфера маніпуляцій, простір стандартизованих ілюзій і стимул до консьюмеризму, але і як потужний психотерапевтичний інструмент, який забезпечує захист і адаптацію людини до життєвих реалій, гармонізує її психіку і стабілізує суспільство в цілому» [9, с. 76].

Серед розмаїття масової літератури більшість підлітків цікавляться детективами й фентезі. Найбільш цікавим детективним читивом для підліткової аудиторії є книги Андрія Кокотюхи й Олеся Ільченка, багато з яких вийшли у серії «Дивний детектив» видавництва «Грані-Т», адресованій спеціально тим, кому від 12 до 16 років. Софія Філоненко вважає Андрія Кокотюху Лицарем сучасного українського детективу. Вона стверджує, що «...жоден інший автор чи критик не доклав стількох зусиль для утвердження цього жанру в масовому письменстві 1990–2000-х років. Він самотужки прагне заповнити цілу нішу популярної белетристики: 1) продукує один за одним захопливі, читабельні тексти; 2) систематично рецензує всі, хоча й нечисленні, вітчизняні книжкові новинки, які вкладаються в рамці гостросюжетної літератури; 3) уперто обороняє детектив, а разом з ним і все масове письменство, від несправедливих закидів «високочоліх» і просто літературних снобів – та мало не від усього світу» [9, с. 230]. Для підлітків цікавою буде серія його детективних історій про пригоди й подорожі друзів Максима Білана й Дениса Черненка «Рік пригод. Полювання на Золотий кубок», «Клуб боягузів», «Мисливці за привидами», «Страшні історії», «Колекція гадів». Не менш цікавими є й детективи Олеся Ільченка з цієї ж серії «Смертельний круїз», «Команда 14» та інші. Крім стрімкого, захоплюючого сюжету, у цих книгах підлітків приваблює важлива для них проблематика: стосунки з батьками, гендерні відмінності, цікаві й неординарні персонажі, яких хочеться наслідувати.

Фентезі також відносять до масової юнацької літератури. Цей жанр користується надзвичайною популярністю у підлітків. Вони з нетерпінням чекають україномовного перекладу чергової книги про Гаррі Поттера, із задоволенням читають твори Стефані Маєр і Дари Корній. Марія Ніколаєва зауважує, що «... фентезі є нарративним методом, який дозволяє нам дослідити великі питання способом, яким реалістична література має тільки обмежені можливості зробити. Я також стверджую, що популярність фентезі серед підлітків не є випадковою, і тому фентезі, звісно, не заслуговує на презирство, яке часто зустрічає. Читання фентезі є корисним для юнацтва, тому що стимулює їхній когнітивний, емоційний, етичний та естетичний розвиток» [4, с. 144].

Найбільший недолік у розвитку особистості підлітка, який йому складно подолати – це лінь і нехіть до шкільного навчання. Часто вони шукають мотивацію до боротьби з ними у спеціальних книгах, серед яких – посібник Шона Кові «Сім звичок високоефективних підлітків», що вийшов друком у Видавництві Старого Лева 2015 року. Книга може бути цікавою для дітей 10–13 років. У адаптованій для дитячого сприйняття формі автор дає практичні поради, як виховати силу волі, сформувати корисні звички, бути активним, виявляти повагу до чиеїсь точки зору, вміти слухати й чути співрозмовника.

Цікавим і розважальним практичним порадиником, який допоможе мандрувати в мережі Інтернет є книга Тетяни Щербаченко «Як не заблукати в павутині». Книга цікава для підлітків і їхніх батьків тим, що дає поради з безпечного користування Інтернетом та роз'яснює в доступній формі багато питань зі світу комп'ютерних технологій.

Пізнавальна література також цікава й необхідна у повсякденні сучасних підлітків. Це різноманітні енциклопедії, довідники, журнали, сайти, на яких вони знаходять цікаву інформацію з різних галузей науки. Зокрема ціла серія таких енциклопедій вийшла останніми роками у видавництві «Фоліо». Це книги про країни світу, тварин, рослини, підводний світ, видатні наукові відкриття тощо.

Отже, читацькі інтереси сучасних підлітків різноманітні. Вони є органічною частиною мотиваційної складової у формуванні світогляду, життєвих навичок, естетичних поглядів молодого покоління українців.

Перспективами дослідження проблеми формування читацьких інтересів сучасних підлітків є розробка технологій заохочення їх до читання на шкільних уроках української і зарубіжної літератур та в позаурочний час.

Література

1. Буг Д. Рождённый читать. Как подружить ребёнка с книгой [Електронний ресурс] / Д. Буг. – Режим доступу до видання : http://www.e-reading.club/bookreader.php/1041658/Bug_Rozhdennyu_chitat._Kak_podruzhit_rebenka_s_knigoy.html
2. Ісаєва О. О. Формування читача-інтерпретатора в сучасній українській школі / О. О. Ісаєва // Дивослово. – 2016. – № 2(707). – С.25–27.
3. Коваль Т. М. Український читач на тлі суспільних перетворень / Т. М. Коваль // Вісник Книжкової палати. – 2003. – № 2. – С. 28–34.
4. Ніколаєва М. Читання фентезі корисне для мозку учнів / М. Ніколаєва // Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. – Випуск 5. – Львів, 2016. – С. 127–150.
5. Савіна З. Сучасний читач та тенденції читання в Україні / З. Савіна // Бібліотечна планета. – 2001. № 1. – С. 9–10.
6. Ситченко А. Формувати читацьку компетентність : про науково-педагогічні засади цієї роботи / А. Ситченко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2007. – № 10. – С. 49–53.
7. Слижук О. Розвиток читацьких інтересів підлітків у процесі вивчення світової та української літератури в школі / О. Слижук // Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Випуск 4. – Рівне: Дятлик М., 2013. – С. 259–261.
8. Слижук О. Українська підліткова література у шкільній програмі: зміна канону / О. Слижук // Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. – Випуск 5. – Львів, 2016. – С. 179–186.
9. Філоненко С. Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр: монографія / Софія Філоненко. – Донецьк : ЛАНДОН–XXI, 2011.– 432 с.

В статье рассмотрены основные особенности формирования читательских интересов подростков в условиях современного информационного пространства и тенденций развития литературы, предназначенной для этой возрастной категории. Опираясь на последние исследования в области литературоведения и методики преподавания литературы, автор выделяет основные направления побуждения учащихся к чтению художественных произведений.

Ключевые слова: читательские интересы, подростковая литература, классическая литература, информационное пространство.

The article discusses the main features of the formation of teenager's readers' interests in the modern information space and trends of literature intended for this age group. Based on the latest research in the fields of literature and methods of teaching literature, the author singles out the main directions of encouraging students to read the works of art.

Keywords: reading interests, teenager's literature, classic literature, information space.

УДК 821.161.2–311.3

Цалапова О. М.

**ГІМН УКРАЇНСЬКОМУ КОЗАЦТВУ В ПРИГОДНИЦЬКІЙ ПОВІСТІ
ВАЛ. ЗЛОТОПОЛЬЦЯ ТА І. ФЕДІВА
«ЖИТТЯ І ДИВОВИЖНІ ПРИГОДИ КОЗАКА МИКОЛИ
НА БЕЗЛЮДНОМУ ОСТРОВІ»**

У статті осмислено проблему появи в українській класичній літературі жанру робінзонади у світовому літературному дискурсі. Розглянуто особливості робінзонади як особливого жанру авантюрно-пригодницької літератури. Основну увагу в дослідженні приділено образу Миколи Наливайка, який увібрив у себе найкращі риси українського козацтва.

Ключові слова: робінзонада, козак, пригода, образ.

Жанр робінзонади належить до пригодницької літератури, яка, беззаперечно, є наймасовішою в сучасному культурному просторі. Цей жанр зародився на межі XVII–XVIII століть й остаточно сформувався у 1719 році, коли світ побачив роман Данієля Дефо «Життя і дивовижні пригоди Робінзона Крузо, моряка із Йорка, який прожив двадцять вісім років у цілковитій самотності на безлюдному острові біля берегів Америки, поблизу гирла ріки Ориноко, куди він був викинутий катастрофою, під час якої весь екіпаж корабля, крім нього загинув. З оповіддю про його несподіване визволення піратами. Написане ним самим». Цей роман дослідники вважають початком тріумфального входження робінзонади в літературний дискурс.

Роман Д. Дефо природним чином увібрив у себе риси мандрівних замальовок й записок кінця XVII – поч. XVIII ст., як от: «Нова навколосвітня подорож» (1699) і «Подорож до Нової Голландії» (1703) В. Дамп'єра; подорожні щоденники тихоокеанських походів В. Роджерса, в яких описана історія Олександра Селькірка (1712), а також брошуру «Дивовижні пригоди О. Селькірка, написані ним самим». Вагомий вплив на формування художніх особливостей творів такого кшталту мали роман арабського письменника XII ст. Ібн-Туфайля «Живий, син Того, хто не спить»; роман Афри Бен «Оруноко, або Царственный раб» (1688), який вплинув на образ П'ятниці; алегоричний роман Джона Беньяна «Шлях паломника» (1678). У цих текстах, на думку А. Єлистратової, «духовний розвиток людини передавався за допомогою доволі простих, життєво конкретних